

BİLGİ TEKNOLOJİLERİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE FIRSAT-TEHDİT PARADOKSU

Soner KARAGÜL*
Muhammet Fatih ÖZKAN**

Özet

Bir yandan konu ve aktör bakımından çeşitliliğin artması diğer yandan teknolojik gelişmelerdeki baş döndürücü değişim, uluslararası ilişkileri kompleks bir yapıya dönüştürmeye devam etmektedir. Uluslararası İlişkiler disiplininde halen devletlerin uluslararası politikanın tartışmasız aktörleri olduğu savunulsa da, devlet-dışı aktörler teknolojik gelişmeler sayesinde her geçen gün daha fazla güç kazanmaktadır. Bilgi teknolojilerinin uluslararası ilişkiler aktörlerine sunduğu fırsatlarla bunların yol açtıkları tehditler paradoksa yol açmaktadır. Başta uluslararası sivil toplum kuruluşları olmak üzere pek çok legal ve illegal devlet-dışı aktör, bilgi teknolojilerinin sunduğu olanakları sayesinde uluslararası kamuoyu oluşturabilmekte ya da illegal saldırılar gerçekleştirebilmektedir. Özellikle illegal grupların bu tarz meydan okumaları, devletleri de bilgi teknolojilerinin sunduğu imkan ve fırsatlardan daha fazla yararlanmaya yöneltmektedir. Bu amaçla devletler, ileri teknoloji şirketleriyle işbirliği, siber istihbarat faaliyetleri ve illegal gruplara yönelik gizli bilgi toplama gibi yöntemlere başvurmuşlardır. Devletler, bilgi teknolojilerinden yararlanılarak yaratılan tehditle mücadelede politik rejim tiplerine göre farklı yöntemlere başvurabilmektedirler.

Anahtar kelimeler: Bilgi teknolojileri, Uluslararası ilişkiler, Devlet-dışı aktörler, Asimetrik tehditler

INFORMATION TECHNOLOGIES AND OPPORTUNITY-THREAT PARADOX IN INTERNATIONAL RELATIONS

Abstract

On the one hand, the increasing diversity in terms of subjects and actors; on the other hand, the dizzying changes in technological developments continue to transform the international relations to a complex structure. Although the states are seen as the unchallengeable actors of international politics in the discipline of International Relations, the non-state actors have gained much more power day by day due to the technological developments. The information technologies are presenting the opportunities and the threats to the international relations actors that can lead to a paradox. Many international non-governmental organizations (NGOs) as well as legal and illegal non-state actors could shape international public opinion or perform illegal cyber attacks by using information technologies. Especially, these kinds of challenges of the illegal groups could force the states to benefit from the possibilities and opportunities of information technologies. For this purpose, the states may use different methods such as the cooperation with hi-tech companies, cyber intelligence activities and the getting secret information from the illegal groups. Also, the states apply different methods against different threats of non-state actors by utilizing information technology according to their political regime types.

Keywords: Information technologies, International relations, Non-state actors, Asymmetric threats

Giriş

Dünyada bilgiye sahip olmanın sağladığı avantajların farkında olmak çok eski dönemlere kadar gitmektedir. Bilgi üretmek, ona erişmek, sahip olmak ve kullanmak, geçmişte olduğu gibi bugün de hem bireylerin hem de devletlerin çokça arzuladığı bir güç parametresidir. Bireyler yaşamı kolaylaştırmak için bilgiye sahip olmak isterlerken devletler bilginin yol açtığı değişimin kontrol edilmesine odaklanmaktadır.

Bilgi teknolojileri; mikro-elektronik, bilgisayarlar, yapay zeka ve bilgi iletişimi ile onun işlenmesi ve saklanması teknolojilerini kapsamaktadır. 1970'lerden itibaren başlayan bu alandaki devrim niteliğindeki değişim pek çok sahada etkili olmuştur. Bilgisayar teknolojisindeki değişime paralel olarak yazılım alanındaki ilerlemeler ve iletişim altyapısının güçlenmesi, bilgi teknolojileri alanındaki baş döndürücü gelişmeyi tetiklemiştir. Bilgisayar teknolojisindeki hızlı gelişmeler maliyetleri hızla düşürünce, tüm dünyadaki bilgi akış hızı ve

* Yrd. Doç. Dr. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, sonerkaragul@comu.edu.tr

** Arş. Gör. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, m.f-ozkan@hotmail.com

miktarı devasa boyutlara ulaşmıştır. 21. yüzyıl, devletler ve diğer uluslararası aktörlerin bilgi teknolojilerini elde edebilmeleri ve bunları kullanabilmelerine bağlı olarak şekillenmektedir. Devletler ve hükümetler için klasik egemenlik anlayışının sorgulanmaya başlamasında etkili olan teknolojik değişim, geçmişte olduğu gibi bugün ve gelecekte de dünyanın politik evrimini etkileyecektir.

Çağımızda bilgi teknolojileri; küresel güç dolaşımı, savaşın yürütülmesi ve barışın yapılması için gerekli hale gelmiştir. Son yıllarda, I. Körfez Savaşı, Kosova'daki insani müdahale ve 11 Eylül saldırılarında görüldüğü gibi küresel şiddetin örgütlenmesinde, uygulamasında, haklı gösterilmesinde ve temsilinde benzersiz bir güce sahip olmuştur. 2003'teki Irak müdahalesinden sonra bilgi teknolojilerinin uluslararası ilişkilere olan etkisi de yadsınamaz hale gelmiştir. Bu süreçte, savaş karşıtlarının internet aracılığıyla milyonları sokaklara döktüğü, Amerikan ordusunun ağ merkezli savaşı sürdürmek için teknolojik üstünlüğünü sahaya sürdüğü ve savaş muhabirlerinin uydu görüntülü telefonlarla dikkat çekici saha raporları sunduğu görülmüştür (Der Derian, 2003: 450). Artık kitleler, yalnızca ana haber bültenlerinde ve kablolu yayınlarla gelişmeleri takip etmekle kalmamakta, sürekli güncellenen haber siteleriyle gelişmeleri yakından izlemektedirler.

Bilgi teknolojilerindeki gelişmelerin uluslararası ilişkilere etkisi incelenirken akla ilk gelen örneklerden biri sosyal medyanın 2010 yılının sonlarında başlayan Arap Baharı sürecindeki rolüdür. Her ne kadar Arap dünyasındaki halk hareketlerinin daha çok sosyal ve ekonomik arka planını ön plana çıkaran yaklaşımlar (Babacan, Haşlak, Hira, 2011: 80) olsa da bu konu üzerinde daha farklı araştırmalar da yapılmıştır. Örneğin Washington Üniversitesi araştırmacılarının elde ettiği verilere göre, sosyal medya özgürlükler yolunda kritik bir araç haline gelmiş; demokrasi konusunda ortak değerlere sahip insanlar, sosyal ağlar yoluyla daha kolay organize olarak fikirlerini siyasi bir aksiyona dönüştürmüşlerdir (Pesen, 2011).

Çalışmada Uluslararası İlişkiler disiplininin bir inceleme birimi olarak devlet ve devlet-dışı aktörlerin bilgi teknolojilerindeki gelişmeler karşısındaki konumu ele alınmaktadır. Global değişimin bir katalizörü olarak görülen bilgi teknolojilerinin tarihsel süreçteki gelişimleri ve bilgi teknolojilerindeki değişimin uluslararası aktörlere sunduğu imkan ve fırsatlar üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda bilgi teknolojilerinin sağladığı imkan ve fırsatları kullanma potansiyeline sahip devlet-dışı aktörlerin girişim ve meydan okumalarına değinilmektedir. Devletin bu girişim ve meydan okumalar karşısında yine bilgi teknolojilerini kullanarak, ne gibi önlemler almaya çalıştığına temas edilmektedir.

1. Uluslararası İlişkilerde Çok Aktörlü Kompleks Yapı

Soğuk Savaş'ın döneminin son bulması, Uluslararası İlişkiler disiplini açısından 1648 Vestfalyan düzenin devletlerin mutlak egemenliği anlayışının ve disiplinin temel çalışma konuları ile üzerinde çalışılacak aktörlerin çeşitliliğinin daha fazla sorgulanırlığını beraberinde getirmiştir (Gül, 2014: 346). Her ne kadar devleti, temel "ontolojik araç" olarak gören realist düşünce okulunun etkisi altındaki Uluslararası İlişkiler disiplini, genel analiz düzeyi olarak devlet sistemi üzerine odaklansa da (Guttormsen ve Wetering, 2013: 1), devlet-dışı aktörler, yeni dönemde Uluslararası İlişkiler çalışmalarının en önemli tartışma konularından biri olmuştur. Aslında bu konu daha önce tartışılmış olsa da 1970'lerin sonunda Doğu-Batı arasındaki gerilimin çeşitli gelişmeler nedeniyle artmaya başlaması ve ekonomik krizlerin patlak vermesi gibi nedenlerle devlet merkezci Neo-realizm, entelektüel zaferini ilan etmiş ve bir süre için bu mesele kapanmıştı. 1980'li yılların sonlarına doğru bilhassa Komünist Blok'un çökmesiyle birlikte uluslararası politikada yeni dinamikleri ortaya çıkarmıştı. Bir yandan konu bakımından güvenlik dışındaki alanlara ilgi artarken diğer yandan devlet-dışı aktörlerin faaliyet gösterebilecekleri yeni alanlar açılmıştır (Arts, 2003: 3).

Devletin egemen olduğu sınırların anlamını yitirmeye başlaması, devletlerin uluslararası politikanın temel aktörü olduğu varsayımına getirilen eleştirilerin başında gelmektedir. Bunun farklı boyutları arasında ilk olarak, -bu çalışmanın ana temasını oluşturan- iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmelerin toplumlar arasındaki bilgi alış verişini kolaylaştırmasını ve hızlandırmasını saymak mümkündür. Çağdaş devlet mekanizmaları özellikle de demokratik olanlar, ülkedeki bilgi akışını sıkı denetim ve kontrol etmeleri söz konusu değildir. İkinci olarak, nükleer silahlar örneğinde olduğu gibi günümüz savaş teknolojisi devletlerin egemenliğini aşındırıcı bir etkiye sahiptir. Üçüncü olarak, ülkeler arasında artan karşılıklı-bağımlılık, devletleri ülkeleri dışına açılmaya ve başka devletlerin sınırları dahilinde faaliyet göstermesine izin vermeye zorlamaktadır. Son olarak, ülkesel devlet bir analiz birimi olarak yerini, dünya toplumları arasındaki ilişkileri inceleme açısından “dünya toplumu” birimine bırakmıştır. Tüm bunlar, devletin uluslararası politikanın temel inceleme birimi olduğu düşüncesini derinden etkilemiştir (Sönmezoğlu, 2005: 33-36).

Devlet-dışı aktörler olgusu, 18.yüzyılın sonlarında kamu yararı güden özel toplulukların ve örgütlerin faaliyet göstermeye başlamasıyla ortaya çıkmıştır. Kölelik ve yoksulluk gibi belli toplumsal sorunlar karşısında küçük gruplar bir araya gelmiş, bu grupların aktiviteleri bazı dernekler ve hatta kiliseler tarafından organize edilmiştir. Bu süreç ilk olarak ülke içinde belli bir konuya odaklanan STK'ları doğurmuştur. Zamanla fikirlerin, ulusal deneyim ve uzmanlığın bir ülkeden diğerine geçmesiyle de uluslararası STK'lar oluşmaya başlamıştır (Reinalda, 2011: 11). Tarih boyunca devlet-dışı aktörler bir şekilde varlığını sürdürürken, küreselleşme bağlamında entegrasyonun genişlemesi ve derinleşmesi, bu aktörlere önemli fırsatlar sunmuştur. Örneğin sermayenin hızlı temposu ve hareketliliği, hükümetleri finansal piyasaların kaprislerine karşı savunmasız bırakmaktadır. Medya ve iletişimin yeni türleri de devlet-dışı aktörlerin ideolojik güçlerini arttırmıştır. Sınırların geçirgenliği ve silah ve kimyasalların küresel ticareti de, terörist grupların devletleri daha büyük bir ölçekte tehdit etmesine olanak sağlamaktadır. Küresel entegrasyon son olarak, küresel yönetim adına uluslararası örgütleri güçlendirmektedir (Stratton, 2008: 3-4).

Devlet-dışı aktörlerin ön plana çıkmasıyla küreselleşme arasında paralellik kuran Neo-liberal düşünceye göre küreselleşme; sermaye, ticaret ve fikirlerin herhangi bir engelle karşılaşmadan serbest bir biçimde sınırları aşmasıyla açıklanabilir. Yine küreselleşme, ulusal ekonomilerin küresel ekonomiye entegre süreciyle birlikte ortaya çıkar. Devletler arasında artan bağımlılık, demokrasinin yayılması ve devlet-dışı aktörlerin yükselişi gibi gelişmeler, küreselleşme çağında devlet-sistemi hakkında soru işaretlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bazı liberal düşünürler, teknolojik değişimlerin ve uluslararası ticaret, üretim ve finansın serbestleşmesinin devletin daha önceki sorgulanamaz pozisyonu üzerinde yıkıcı bir etki yarattığını düşünürler. Onlara göre devlet, küreselleşmeyle birlikte temel egemenlik alanları olan askeri meseleler, ülke ekonomisi ve ülke içindeki toplumsal gelişmeler gibi alanlarda bile egemen gücünü kaybetmektedir. Ancak neo-realist düşünürler, bu argümanlara karşı çıkmış ve devletlerin uluslararası politikada en temel aktör olmaya devam ettiğini hatta ortada devlet-sistemine herhangi bir tehdit dahi olmadığını savunmaktadırlar (Raju, 2012: 7-8). Devletlerin uluslararası ilişkilerde halen en etkili aktör olduğunu, devlet-dışı aktörlerin ise dünya siyaseti üzerinde sınırlı bir etkiye sahip olduğunu vurgulayan realist yaklaşımın temsilcileri (Kliesch, 2009: 1) uluslararası politikada bir aktör olma ile egemenlik konusu arasında da doğrudan bir bağlantı kurmuşlardır. Buna göre, dünya çapında bir aktör olmak için bir hükümet aracılığıyla belirli bir toprak parçası ve yerleşik nüfus üzerinde egemenliğin olması ayrıca bunların güvenliğini sağlamak için silahlı bir gücün kontrol altında olması gerektiği ileri sürülmüştür. Realistler, uluslararası sistemdeki güç dağılımını etkileme

kapasiteleri olmadığından devlet-dışı aktörlerin rahatlıkla dış politika analizlerinin dışında tutulabileceğini savunmaktadırlar. (Blair ve Curtis, 2010: 174).

Realist okulun egemenlik konusu üzerindeki bu vurgusuna karşı Liberal yaklaşım, devlet-dışı aktörlerin, çağdaş dünya siyasetinde önemli sonuçlar doğuran gelişmeler üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğunu savunmuştur (Blair ve Curtis, 2010: 174). Gerçekten de egemenlik esasına dayalı olmayan ve devlet-dışı aktörler arasında gösterilen sivil toplum örgütleri, lobiler, siyasi gruplar ve partiler, baskı grupları ve örgütlü çıkar grupları, özel aktörler (bireyler), toplumsal alt gruplar, lidersiz topluluklar ve hareketler, meslek kuruluşları ve çok uluslu şirketler gerek ulusal düzeyde gerekse uluslararası düzeyde özellikle de uluslararası toplumun bilgilendirilmesi ve karar vericiler üzerinde baskı kurulması bağlamında gittikçe daha etkili bir konuma sahip olmaktadır (Gül, 2014: 350).

2. Global Değişimin Katalizörü Olarak Bilgi Teknolojileri

Geçmişte yenilik yaratan gelişmeler, tarihsel süreçte pek çok sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi ve benzeri değişimi hızlandırıcı etkenlerin en başında yer almıştır. Değişim süreci birçok aktör açısından iletişim, örgütlenme, kimlik, egemenlik, bağımlılık, işbirliği ve denetim gibi fırsatlar sunduğu gibi birtakım risklere de yol açmıştır. Antik Çağ ve Ortaçağ'ın yenilikleri sınırlı dalga boyu yaratmışken Sanayi Devrimi ile teknolojinin etkisi çok büyük bir değişim hızı kazandırmıştır. 18. yüzyılın sonunda, endüstri devriminin başlangıcında buhar gücünün kullanılmasıyla ekonomik, sosyal ve siyasi yapılarda çok önemli dönüşümler yaşanmıştır. Hatta üretim süreçlerinin işleyişini kolaylaştırmak için başta eğitim olmak üzere güvenlik, kontrol ve müdahale alanlarında önemli değişimler gerçekleştirilmiştir. 20. yüzyıla gelindiğinde yeni teknolojik dönüşümün belirleyicileri olan elektrik ve içten yanmalı motorun kullanılmaya başlanması, yeni ekonomik ve sosyal değişmeyi hızlandırmıştır. Elektrik kullanımının yaygınlaşması kitlesel iletişimin ve yayıncılığın başlamasına katkı sağlarken bu durum bugüne kadar devam eden sosyal ve politik gelişmelere etki etmiştir. Önceleri kitle iletişiminin ve yayıncılığının merkezileştirilmesi bir role sahip olması kaçınılmazdı. Merkezileşme ve denetim korkusu insanları uzun süre kaygılandırmışsa da bilgi devriminin gerçekleşmesinden itibaren giderek azalan maliyetler nedeniyle yaygınlaşan bilgisayarlar bu kaygıyı ortadan büyük ölçüde kaldırdı. Yazılı, görsel ve işitsel medyanın daha da ötesinde internetin sağladığı elektronik iletişim imkânları sayesinde bireyler geçmişe oranla daha sınırsız iletişim fırsatları elde etmektedir. Hükümetler çok karmaşıklaşan bilgi akışlarını denetlemekte büyük maliyetlere katlanmak zorunda kalmaktadırlar. Bugün bilginin giderek yaygınlaşması, ağ örgütlenmelerinin ve yeni cemaat türlerinin oluşması (Nye-Welch, 2011:386), geleneksel bürokrasinin önemini yitirmesine ve gücün dağılım alanının genişlemesine yol açmaktadır. Heywood'un üç modern bilgi devrimi olarak adlandırdığı bu gelişmeler, sayılan değişim ve dönüşümlerin hızlandırıcısı olmuştur (Heywood, 2013:181). Bunlardan ilki telgraf, telefon ve radyonun gelişimiyle ilişkiliydi. Diğer televizyon ve ilk nesil bilgisayar ve uydular etrafında şekillenmişti. Sonuncusu ise 'yeni medya' olarak bilinen ve özellikle mobil telefonlar, kablo ve uydu televizyonları ve daha ucuz ama güçlü bilgisayarlar ile bunları birbirine bağlayan internetin gelişmesidir.

İletişim alanındaki değişim, uluslararası ilişkilerde sıkça vurgu yapılan çatışma, güvenlik, tehdit gibi kavramların geleneksel kullanımını da değiştirmiştir. Örneğin geleneksel güvenlik anlayışındaki askeri boyuta toplumsal, ekonomik ve ekolojik boyutlar eklenmiştir. 1991 Körfez Savaşı'nda medya araçlarının etkin kullanımı, anında bilgi paylaşımı ve canlı bağlantılar sayesinde geçmiş dönemde çok gizli ve zor elde edilebilecek data tekeline ortadan kaldırmıştır. Bu durum pek çok kişi tarafından geleneksel istihbarat anlayışının sonu olarak değerlendirilirken, bir yandan da kitlesel iletişimin yanıltıcı boyutlarına vurgu yapılmıştır (Knutsen, 2011:349). Uluslararası ilişkilerde barışçıl dönüşümün önemine değinen

Fonksiyonalistler'e göre bu rol, bilgiyi denetleyen ve bilgi teknolojisini elinde bulunduranların kontrolünde olacaktır. Onlara göre çıkarları belirleyen bilgi olup bilginin değişimi çıkarların yeniden tanımlanmasını zorunlu kılmaktadır (Arı, 2012: 332-333). Burada Ritzer'in teknolojik devrimin kolaylıklarına ve yerel medyanın giderek güçlenmesine rağmen Avro-Amerikan medyasının üstünlüğü sürmektedir şeklindeki tespitine de dikkat çekmek gerekir (Ritzer, 2011:303).

Bilgi teknolojileri aynı zamanda, kimlik ve örgütlenme alanında yenilikçi değişimin tetikleyicisi olmuştur. Ulus devlet odaklı kimliğin en ağırlıklı olarak hissedildiği ortam, yerini küresel vatandaşlık gibi daha global kimliklere aidiyet duyulan ortama bırakmaya başlamıştır. Bilgi teknolojileri sayesinde internet kullanımının yaygınlaşması; ortak duygular, değerler, sevinç ve kederler üzerinde sanal toplulukların oluşmasını kolaylaştırmıştır. İnsan hakları, çevre, savaş karşıtlığı, anti-küreselleşmecilik gibi pek çok alanda oluşan ağ toplulukları, dünyanın çok farklı bölgelerinde ve yalıtılmış olarak bulunsalar da sorunlara ortak tavır geliştirebilme yeteneğine sahiptirler. İnsan hakları aktivistleri siyasi baskılara ve insan hakları ihlallerine dünyanın dikkatini çekebilmektedirler. Çevre aktivistleri devletleri ve çok uluslu şirketleri daha dikkatli olmaya zorlayan girişimlerinde bilgi teknolojilerini etkin biçimde kullanabilmektedirler. Ulusal ya da uluslararası düzeyde problemlere dikkat çekmek amacıyla protesto örgütlenmeleri çok hızlı biçimde gerçekleşebilmektedir. Geçmişte bir savaş karşıtı protestonun örgütlenebilmesi aylarca süren çok yönlü yoğun bir çabayı gerektirirken, şimdi çok kısa bir zaman içinde büyük kitlesel bir protesto topluluğuna ulaşılabilir.

Bilgi devriminin ortaya çıkardığı bilgi bolluğu ve bunun karşısında alınacak önlemler, değişimin kaçınılmazlığını ortaya çıkarmaktadır. Bugün karmaşık ve dağınık durumdaki bilgi bombardımanı karşısında bilginin seçimi ve işlenmesi son derece önem kazanmıştır. Geçmişte olduğu gibi halen bilgi, önemli ve doğru olanı seçip ayıklayarak geçerliliğini ve güvenilirliğini denetleyenler için güç sağlamaya devam etmektedir. Her ne kadar bilginin ayırt edilmesi konusunda güçlükler yaşanıyor olsa da kitlelerin propaganda ve algı yönetimine yönelik olarak daha bilinçli olduğu göz ardı edilemez (Nye-Welch, 2011:382). Nitekim Saddam Hüseyin'in başında olduğu Irak'la ilgili kitle imha silahı bulundurma ve El-Kaide ile bağlantılı olma iddialarının işgali meşru göstermek için ortaya atıldığına anlaşılmasıyla ABD ve İngiltere'yle bağlantılı bilgi paylaşım merkezlerinin güvenilirliği sorgulanmaya başlamıştır.

3. Devlet-dışı Aktörler ve Bilgi Teknolojilerinin Sunduğu Fırsatlar

Bilginin her zamankinden daha önemli olduğu yeni dönem, uluslararası ilişkilerin aktörlerinin rol ve etkinlikler bakımından yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Geleneksel olarak devletler güç ve otoriteyi elinde tutan eşsiz aktörler olarak görülse de internet kullanımının artması, sahneye devlete rakip yeni ve farklı aktörleri çıkarmıştır. Bununla eş zamanlı olarak bilginin toplanması, üretilmesi ve yayılmasındaki hız, kapasite ve esneklik de artmıştır. Bir yandan merkezi olmayan ağ-temelli yumuşak güç unsurları önem kazanırken öte yandan devletin otorite üzerindeki tekeli parçalanmıştır.

STK'lar, sosyal hareketler ve ulus-aşırı ağlar devlet karşısında etkinlik mücadelesi vermeye başlamışlardır. Bu yeni rakipler, hem her geçen gün daha fazla küreselleşen toplumu ikna etme gücünü arttırmakta hem de farklı konularda kamuoyunu mobilize etme imkânına sahip olmaktadırlar. (Wenger, 2001: 8). Örnek olarak insan hakları konusuna bakıldığında doğru ve zamanında aktarılan bir bilginin, insan hakları ihlalleri karşısında; ilgili örgütler, bireyler, hükümetler ve uluslararası kuruluşlar tarafından etkili bir hamle yapılabilmesi için en önemli

araçlardan biri olduğu görülür. Uluslararası Af Örgütü ve İnsan Hakları İzleme Örgütü gibi insan hakları konusuyla ilgili devlet-dışı aktörler insan hakları ihlalleri ile ilgili bilgi toplama ve aktarma rolünü üstlenirler ve soruna çözüm bulunması için ciddi bir kamuoyu baskısı oluştururlar. Bu ihlallerle ilgili bilgi akışında da faks makineleri, e-mailler ve bilgi-iletişim teknolojilerinin bir parçası olan diğer araçlar, hızlı ve fazla masraflı olmayan bir bilgi akışının birinci elden tüm dünyaya akışında fazlasıyla önemli bir rol üstlenirler (Metzl, 1996: 706-707). Ancak Metzl, insan haklarının kötüye kullanımıyla ilgili televizyon ve internet üzerinden artan görsel yayınların, insanları gün geçtikçe daha duyarsız hale getirme riskini de dikkat çekmiştir (Metzl, 1996: 716).

İnternetin varlığı özellikle de küresel kapsamı ve kolay ulaşılabilirliği belli konulardaki siyasi dinamikleri değiştirmektedir. Örneğin Mısır hükümeti, bir restoranda ahlaka aykırı davranışlar içerisinde olduğunu düşündüğü bir grup erkek hakkında soruşturma açınca, olay dünya çapında ilgi uyandırarak çeşitli gazetelere manşet olmuş ve eşcinsel hakları savunucuları tarafından kınanmıştır. Gelen tepkiler karşısında bir Mısırlı yetkili, eşcinselliğin ülkede yasaklanmadığı, yalnızca kültürel olarak kabul edilemediğinden bazı şeylerin aleni olarak yapılmasının birtakım güvenlik sorunları yaratabileceğinden endişe ettiklerini ifade etmek durumunda kalmıştır (Bollier, 2003: 18).

Bilgi teknolojilerinin bir parçası olarak internet, uluslararası olaylarla ilgili tartışmalara çok taraflı bir katılımın sağlanmasının önünü açmıştır. Bu ortam, kamuoyunun meselelere olan ilgisinin artmasına ve dış politika yapım sürecine etki etmesine neden olmaktadır. Ayrıca bu aktivite; hükümet kurumlarını, uluslararası örgütleri, iş ortaklıklarını, STK'ları, medyayı, profesyonel toplulukları ve akademik kurumları ve bireyleri dolaylı ve dolaysız bir şekilde küresel meselelerde ilgili paydaşlar haline getirmektedir. Dolayısıyla uluslararası ve küresel bir boyuta sahip olan bir olgunun, yalnızca dışişleri bakanlığı yetkililerinin kontrolünde kalması mümkün gözükmemektedir. Küresel gelişmelere hem farklı disiplinlerin hem de sivil kurum ve bireylerin gösterdiği ilgi, sorunların çözümüyle ilgili farklı perspektiflerin geliştirilmesine olanak sağlamıştır. Nitekim bilgi ve iletişim teknolojilerinin sunduğu fırsatlar, bireysel e-postalar ve yorum içerikli kişisel blog sayfaları gibi çift yönlü iletişim ve etkileşimi, bilgi akışı ve paylaşımını arttırmıştır (Nweke, 2010: 20-21).

Geçmişte dış politika konularında sınırlı düzeyde kesim (istihbaratçılar ve dışişleri yetkilileri gibi) bilginin tekeline sahipken; internet kullanımı sayesinde STK'lar, gazeteciler ve şirketler devlet aktörlerinin sunduklarından daha güncel, daha doğru ve daha kullanışlı bilgileri yayabilme yeteneğini elde etmişlerdir. Bilgi devrimi, iletişimin işlem maliyetini azaltmış; bilgi ve habere ulaşımı daha demokratikleştirmiştir. Örneğin Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan 11 Eylül saldırılarıyla ilgili Çin devlet medyası herhangi bir şey söylememiştir. Fakat Çinli bir internet kullanıcısı, haberleri saldırılardan 17 dakika sonra elektronik sohbet ortamında paylaşmış, bunun üzerine Çin devlet medyası olayla meşgul olmak durumunda kalmıştır. New York Times'a göre bu hadise, resmi haber kanallarını ülkede ve dünyada yaşanan gelişmeler konusunda daha hızlı ve daha doğru haber verme konusunda harekete geçirmiştir (Bollier, 2003: 8). Dijital teknolojinin uluslararası etkileşimlerde ve devletler, uluslararası kurumlar, uluslararası örgütler, uluslararası STK'lar ve lider arasındaki ilişkilerde bir araç olarak aktif kullanımı bu aktörlerin küresel faaliyetlere katılımını ve küresel sorunlarla ilgili bilgi paylaşımını arttırmıştır. Bu nedenle dijital teknoloji, uluslararası angajman ve diplomasiyi güçlendirme potansiyeline sahip alternatif bir araç olarak kabul edilebilir (Nweke, 2010: 2).

Bilgi teknolojilerindeki gelişmelerle bağlantılı olarak uluslararası örgütler boyutunda Birleşmiş Milletler (BM) örneği incelenmeye değerdir. Nitekim bilimsel ve teknolojik meseleler, artan bir şekilde küresel gidişatı domine ettiğinden, bilimsel meseleler üzerine inşa

edilen küresel konsensüsü sağlayacak bir forumun ortaya çıkması için bazı yollar bulunmalıdır. BM'nin devletleri ve diğer aktörleri bir araya getirme kabiliyeti, böyle bir misyonu yerine getirmesi için onu ideal bir aday yapmıştır. Küresel yönetimdeki yenilikler, muhtemelen bilimsel topluluğun ve sivil toplumun yaratıcı katılımına olanak sağlayan ve Birleşmiş Milletler çatısı altında faaliyet gösteren forumlar katkısıyla ortaya çıkmıştır. Bu forumlarda devletler geleneksel rollerini korumaktaysa da, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, **Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi ve Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi gibi antlaşmalar devlet dışı aktörlerin ve bilgi-temelli oluşumların Birleşmiş Milletler çalışmalarına katılması için önemli bir alan açmıştır** (UNCTAD, 2003: 4-5).

Jessica T. Mathews bilgi teknolojilerinin iletişim, danışma ve koordinasyon maliyetlerini azalttığı bu durumu adem-i merkezîyetçi ağların gelişimi olarak değerlendirmektedir. Böyle bir ağda, bireyler ve gruplar, fiziki veya resmi bir kurumsal yapılanma olmadan ortak bir eylem için iletişime geçebilirler. Bu ağların bir lideri veya merkezi yoktur. Bunun yerine, bireylerin ve grupların farklı amaçlarla etkileşime geçebildikleri çoklu düğümler vardır. Bu ağ modeli, işletmeler, sivil örgütler, etnik gruplar ve suç kartelleri tarafından kolayca benimsenmiştir. Mathews'e göre tüm bunlar, bilgi teknolojilerinin gücü insanlar ve gruplar arasında yayarak hiyerarşiyi bozduğu düşüncesine örnek oluşturmaktadır (Mathews, 2006). Özellikle 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren siyasi ve ekonomik güç kazanan çok uluslu şirketler, uluslararası STK'lar ve terör örgütleri gibi devlet-dışı aktörler, devletin ulusal sınırlara dayalı egemenliğine de meydan okumaktadırlar. Günümüzün yeni dijital kartografileri siyasi otoritenin daha karmaşık devlet-dışı formlarını tasvir imkânını sunmaktadır. Bilgi teknolojileri devrimi de hem -teknoloji ve siyasi yapılar arasındaki etkileşim içinden belirli bir gelişmeye dikkat çeken- bu dijital kartografilere odaklanabilir hem de siyasi temsiller, fikirler ve uygulamaları doğrudan etkileyebilir (Branch, 2011: 29-30).

İnternetin devlet-dışı aktörlere sunduğu imkân ve fırsatlar, uluslararası ilişkilerdeki geleneksel güç tanımını da değiştirmektedir. Genel olarak gücü, yalnızca ulus devletlere ait bir olgu olarak görme ve bunu askeri kapasite ve faiz oranlarını kontrol etme gibi bazı zorlayıcı unsurlara sahip olunup olunmamasına göre değerlendirme eğilimi söz konusudur. Hâlbuki iletişim ve ulaşım teknolojilerinin çeşitli aktörleri birbirine son derece bağlı hale getirmesi, yumuşak gücün öneminin günden güne artmasına neden olmuştur. STK'lar ve diğer sivil toplum unsurları, ulus devletlerle ahlaki meşruiyet, kamuoyu algısı ve kültürel saygınlık gibi meselelerde rekabet halindedir. Yeni bilgi teknolojileri, sert ve yumuşak güç anlamında bazı önemli değişikliklerin meydana gelmesinde işlevsel bir role sahip olmuştur (Bollier, 2003: 16-17). Sert güç, geleneksel olarak devletten bireylere doğru bir uygulama alanına sahipken, yumuşak güç; kültürel meselelerde, yeni medyanın düzeninde ve piyasanın işleyişinde görülebileceği gibi bireyler ve STK'lardan devlete doğru bir hareket temayülündedir.

Burada sayılan bilgi teknolojilerindeki gelişmelerin yeni iletişim kanallarının ortaya çıkmasını sağladığı ve bunların da bir uluslararası ilişkiler aktörü olarak devletin rolünün azalttığı şeklindeki düşünceye Geoffrey L. Herrera katılmakla birlikte kayda değer bir şerh düşmüştür. Ona göre, yeni bilgi teknolojilerinin etkilerinin spesifik doğası belirsizdir. Zira teknoloji ve siyaset ayrılmaz bir şekilde içi içe geçmiştir. Teknolojinin kendisi henüz tamama ermediğinden ve bu süreç teknik olmaktan ziyade siyasi bir içeriğe sahip olduğundan bu teknolojilerin siyasi etkileri hakkında kehanette bulunulamaz. (Herrera, 2002: 95). Yine de bilgi teknolojilerinin güçlendirdiği aktörlerin devleti güçsüzleştirdiği fikri kabul edilebilir fakat devletin zaruri ve önemli bir görevi halen sürmektedir. Zira devletin yardımı olmadan evrensel ve açık bir dijital ağ altyapısının ortaya çıkması mümkün değildir. Buna rağmen devletin etki ve otoritesi azalırken onunla birlikte kaybeden vatandaşlar olacaklardır. Bu güç

değişiminin kazananı ise şirketlerdir. Bunlar gelecekte daha güçlü gözetim ve izleme ağıları inşa edecekler ve çok daha büyük veri iletimi ve analiz kabiliyetine sahip olacaklardır (Herrera, 2002: 121-122).

Giacomello, Herrera'nın devlet, toplum ve şirketler üzerinden kurguladığı üç oyunculu yapının ancak demokrasilerde ortaya çıkabileceğini savunmuştur. Giacomello'ya göre, devletler aynı değildir, demokrasiler bilgiyle daha çok yüzleşir çünkü onların vatandaşları serbest bilgi alışverişi konusuna daha aşinadır. Ayrıca, otoriter rejimlerin aksine demokratik devletlerde vatandaşlar hükümete daha kolay ulaşabileceği araçlara sahiptir. (Giacomello, 2003: 143).

4. Bilgi Teknolojilerinin Yol Açtığı Asimetrik Tehditler

Patlayıcı ve infial yaratıcı bombalamalar, silahlı saldırı ve suikastlar, rehin alma, adam kaçırmaya ve korsanlık gibi eylemler bugün modern anlamda terörizmin tipik yöntemleri arasında sayılabilir (Wilkinson, 2007; 72). Gelişen teknolojinin siber terör ihtimalini de kapsamına alarak tüm insanlığa daha fazla zarar verme kapasitesine ulaştığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda terör örgütleri illegal faaliyetler yürüten, sınır ötesi eylemler gerçekleştirebilen ve bünyelerinde farklı ülkelerden gelen militanları barındıran yapıları nedeniyle uluslararası ilişkilerin “devlet-dışı aktör” kategorisinde değerlendirilmektedir. Modern teknoloji, kitle iletişim araçlarını kullanarak kamuoyu yaratmayı hedefleyen küçük terörist gruplar için bile olağanüstü imkanlar sunmaktadır (Erol, 2014; 101). Örneğin 11 Eylül saldırıları, bu konuda çok ilgi çekicidir. Uçakların ikiz kulelere yaptığı saldırı, televizyonlarda gösterilerek milyonlarca insan tarafından izlenmiş ve küresel bir etki yaratmıştır (Bollier, 2003; 18). Benzer biçimde Ortadoğu ve Afrika'daki terör ve şiddet eylemleri de tüm dünyaya ulaşmakta ve etki yaratmaktadır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinden kaynaklanan temel problemlerden birisi, küresel ve yerel düzeyde göz korkutucu bir güvenlik tehdidi oluşturmak isteyen bir ülkenin veya bir grubun finansal ve askeri olarak güçlü olmaya gerek duymamasıdır. Önceki dönemlerde, silahlar hem çok karmaşık ve kolaylıkla satın alınabilecek bir ucuzlukta değildi hem de yerleştirilmesi, kullanımı ve tamirati için belli bir personele ihtiyaç duyulmaktaydı. Sonuç olarak, dev bütçelere sahip olan grup veya ülkeler, büyük etkiler yaratacak olan bu silahları ellerinde bulundurabilmişti. Bugün, bir bilgisayara sahip olan, internet ulaşım imkânı olan ve farklı yazılımları bilen herhangi bir kişi, dijital altyapı kullanan tüm sistemler için potansiyel bir tehdit olabilir. Bu durumu, bilgi toplumunun aşıl tendonu olarak değerlendirmek mümkündür. Şüphe yok ki, günümüzün mevcut hukuki ve kurumsal yapısı, bu çelişkidenden kaçınmayı imkânsız kılmaktadır (Tansu, 2003: 86).

Günümüzde terör örgütlerinin bilgi teknolojileri bağlamında devletlerin otoritesini sarsabilecekleri asıl önemli araç ise siber saldırılardır. Nitekim bilgi teknolojileri alanındaki değişim, bireyden devlete kadar herkesin içinde olduğu yeni bir siber ortam yaratmıştır. Küresel bilgi ağının ulus aşırı yapısı, ülke sınırlarının önemini azaltırken, yeni oluşan siber alanın geleneksel güvenlik anlayışıyla denetimi güçleşmiştir. Belirtmek gerekir ki; kara, hava, deniz, uzaydan sonra beşinci savaş alanı olarak tanımlanan siber uzay; tek, iki ve çok kutuplu güç dengeleri yerine “farklı kutuplu” olarak tanımlanan bir güç dengesi oluşturmaktadır. Burada devletler ve bireyler arasındaki hiyerarşi zayıflamakta ve asimetrik güç ilişkileri ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, kritik önemdeki altyapı sistemlerine, finansal yapılara, kamu kurumlarına veya enerji transfer sistemlerine yapılacak saldırıların reel anlamda bir karşılığının olacağı çok iyi bilinmektedir (Pehlivan, 2013: 63).

Otoritenin parçalanması ve gücün niteliğinin değişmesi sonucu, geleneksel güvenlik yapıları ters yüz olmuştur. Devletin toprak bütünlüğünü sağlamak artık tek belirleyici güvenlik ölçütü

değildir. Bilgi devrimi, gelişmiş ülkelerin ulusal ve ulus aşırı bilgi altyapısına bağımlılığını dramatik bir şekilde arttırmıştır. Modern bilgi teknolojileri, yeni güvenlik açıkları ve riskleri de beraberinde getirmiştir. Gelişmiş toplumlarda elektrik üretimi ve dağıtımı, taşıma sistemleri, finansal servisler, telekomünikasyon hizmetleri ve su temini gibi kritik önemdeki altyapılar, bilgi sistemine bağlı olup, savunulması hayli güç bir alanı oluşturmaktadırlar. Bu yapılar, haydut devlet diye de tabir edilen ülkelerden bile daha çok devlet-dışı düşman unsurlardan -uluslararası teröristler veya siber suç şebekeleri gibi- gelen tehditlerle karşı karşıyadırlar (Wenger, 2001: 8-9). Konvansiyonel silahlar ve savaş teknikleri yerini, günden güne şu aşamada tamamlayıcı bir nitelik arz eden siber saldırılar ve savaşlara bırakmaya başlamıştır. Konvansiyonel terör saldırıları fiziki eğitim ya da psikolojik motivasyon gerektiren ve ölüm riski bulunan niteliğe sahipken siber terör saldırıları, devletin korumasındaki telekomünikasyon, ulusal güvenlik ağları gibi bilgilerin temini, değiştirilmesi ya da terörist amaçlar için kullanılmasına yöneliktir. Bu saldırıları gerçekleştiren siber suç grupları uzaktan, kimliklerini ve buldukları yerleri gizleyerek saldırı düzenleyebilmektedirler. Aynı zamanda kaynak, kişi ve gizlenme konusunda daha avantajlıdırlar (Gürkaynak-Eren, 2011: 266). Siber saldırılar, sahip olduğu onca avantaja ek olarak konvansiyonel saldırıların etkisini katlayan güce de sahiptirler.

Siber alanda gerçekleşen saldırı ve savaşlar kendine özgü silah ve yöntemlerle gerçekleştirilmektedir. Kullanılan silahların genel olarak sözdizimsel (*syntactic*), anlamsal (*semantic*) ve karışık (*mixed*) tipte olduğu ifade edilmektedir (Gürkaynak-Eren, 2011: 270). Sözdizimsel silahlar, DoS (*Denial of Service*) saldırılarını ve kötü niyetli yazılımları (*MaliciousCode, Spyware, Trojan Horses* ve *Worms*) kullanarak bilgisayarların işletim sistemlerine zarar vermektedirler. DDoS (*Distributed Denial of Service*) saldırıları ise virüsler tarafından etki altına alınmış çok sayıda bilgisayar sistemlerinin veya ağlarının tek bir bilgisayara saldırmasıdır. Anlamsal siber silahlar ise bilgisayarda karşımıza çıkan bilgilerin doğruluğunu değiştirerek bilgisayar kullanıcılarına kendini fark ettirmeden yanlış bilgi edinmelerini sağlarlar. Profesyonel saldırı aracı olarak görülen karışık tipteki siber saldırı araçları, sözdizimsel ve anlamsal silahların birlikte kullanılmasıyla oluşmaktadır. Bu tip saldırılar hem bilgisayarın işletim sistemlerine zarar verirler hem de bilgisayar kullanıcılarının elde ettiği bilgilerin doğruluğunu değiştirmektedirler (Gürkaynak-Eren, 2011: 270).

Görüldüğü gibi bilgi teknolojilerindeki gelişmeler, dünyanın en büyük ve en güçlü ordularına, ekonomilerine ve sosyal kurumlarına zarar verme potansiyeline sahipken, bilgi ve iletişim teknolojilerini etkin bir şekilde kullanan ülkeleri dahi bir güvenlik sorunsalıyla karşı karşıya bırakmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojileri, kendisinden daha güçlü emsallerine karşı gizli işler çevirmek isteyen ülkeler ve haksızlığa uğradığını düşünen marjinal grup ve bireylerin güçlerini çarpan etkisiyle artırma fırsatı sunmaktadır. İronik bir şekilde bilgi ve teknolojileri, Batının ekonomik refahını ve güç unsurlarını geliştirirken, karşıtlarının da aynı araçlarla asimetrik bir güce sahip olmasını sağlamaktadır. Rekabetçi piyasalar ise bilgi ve iletişim teknolojileri şirketlerine sahip oldukları bu teknolojileri dünyanın en ücra köşelerine yaymayı gerekli kılmaktadır (Tansu, 2003: 78). Ancak bu durum teknolojik gelişmelerin kaynağı olan ülkelerin kendi silahlarıyla vurulmasına yol açabilmektedir.

5. Devletler ve Bilgi Teknolojileri Kaynaklı Yeni Meydan Okumalarla Yüzleşme

Teknolojik değişimin hızı ve terörizm tehdidi, devletlerin yetkili birimlerini ulusal güvenlik ve “kritik altyapı” tanımlarını genişletmeye ve yeniden düşünmeye zorlamaktadır. Devletler her geçen gün artan güvenlik açıklarını kapatmak için yüzlerini yüksek teknoloji (hi-tech) iletişim firmalarına döndürmektedir. Söz konusu şirketler özellikle ABD ve Avrupa’da güvenlik alanını ilgilendiren konulara daha fazla ağırlık vermeye başlamışlardır. Siber

tehditler gelişip yaygınlaştıkça, bu şirketler konuyla ilgili farklı teknolojiler geliştirmek için ulusal güvenlik ajanslarıyla işbirliğini derinleştireceklerdir. Fakat bu durum onları, Google şirketinin Çin’le yaşadığı sorunlarda olduğu gibi otoriter rejimler açısından şüpheli hale getirirken, hacker ve diğer ajanların ise olası hedefi yapmaktadır (Bremmer, 2010: 91-92).

Devletlerin kendi güvenliğini sağlama alma gerekçesiyle, son süreçte yeniden gündemde yerini bulan konu siber istihbarat faaliyetleridir. Uydu ve internet aracılığıyla yürütülen bu faaliyetlere özellikle devletlerin istihbarat birimleri ve kuruluşları aracılık etmektedir. Başta ABD olmak üzere birçok devletin bu konuya istihbarat toplama ya da istihbarata karşı koyma biçiminde eğildiği bilinmektedir. Bu konuda dikkat çeken olay Çin’in 2003 yılında başlattığı söylenen ve “Titan Yağmuru” olarak adlandırılan siber casusluk faaliyetleri sonucunda ABD’nin kritik finansal, ekonomik ve askeri tesislerinden terabaytlarca gizli bilgiyi ele geçirdiği iddiasıdır (Pehlivan, 2013: 62-63). Çin’le ilgili öne sürülen bu iddialar tam olarak doğrulanamasa da *Time* gibi seçkin yayın organlarında çeşitli analizlere tabi tutulmakta ve Çin’in son dönemde gösterdiği büyüme performansının bu bilgileri kullanmasıyla bağlantılı olduğu savunulmaktadır.

ABD’nin ulusal güvenliğine yönelik hem bu şekilde başka devletlerden hem de diğer terörist gruplardan gelebilecek saldırılara yönelik aldığı söylediği önlemler zaman zaman diplomatik krizlere yol açmıştır. Örneğin 6 Haziran 2013 tarihinde Merkezi Haberalma Teşkilatı (CIA) ve Amerikan Ulusal Güvenlik Dairesi (NSA) görevlisi olan Edward Snowden, Amerikan ve İngiliz istihbarat servislerinin kullandığı kitle takip programlarını kamuoyuna açıklamıştır. Bu açıklamayla ABD istihbarat birimlerinin telefon dinlemek ve internet kullanıcılarını takip etmek için kullandıkları programlarla, Federal Soruşturma Bürosu’nun (FBI) 6 yıl boyunca Facebook, Youtube, Apple, Microsoft, Google gibi 9 büyük internet sitesine girenlerin e-posta yazışmalarını takip ettiği ortaya çıkmıştır (www.theguardian.com). FBI’nın sadece e-mailleri değil yine sanal ortamda yapılan sohbet odalarını, saklanan dosyaları, paylaşılan videoları, fotoğrafları hatta videolu konuşma ile transfer edilen dosyaları dahi izlediği ortaya çıkınca bazı büyük internet siteleri olaydan haberdar olmadıklarına ve durumu kınadıklarına dair açıklama yapmak zorunda kaldımışlardır. Tepkilere karşı ABD Hükümeti ve Kongre, telefon dinleme ve internette yürütülen takip olayının terörizmle mücadele için gerekli olduğunu savunmuştur. Skandal, ABD’nin casusluk programı kapsamında Avrupalı müttefiklerini ve Avrupa Birliği’ni de takip ettiğinin açığa çıkmasıyla tepkilere yol açmıştır. Avrupalı liderlerin telefonlarının dinlendiğinin anlaşılması ise bardağı taşıran son damla olmuştur (www.reuters.com).

Devletler, ABD örneğinde olduğu gibi bilgi teknolojilerinden yararlanılarak kendilerini hedef alan eylemlere yine aynı araçları kullanarak karşılık verme eğilimi taşımaktadır. Bu durum yalnızca terör örgütlerine veya diğer devletlere karşı verilen mücadelede değil, diğer devlet-dışı aktörlerin devletin egemenliğini sarsabilecek eylemlerinde de ortaya çıkmıştır. Nitekim Carpenter ve Drezner’in de vurguladığı gibi hükümetlerin bizzat kendisi, bilgi teknolojilerinin çeşitli nimetlerinden yararlanmakta ve kendi gündemlerini hayata geçirmek için bu teknolojiyi kullanmaktadırlar. Örneğin İran hükümeti, 2009’daki gösterilerin liderlerini, Facebook ve Twitter’ı kullanarak tespit etmiştir. İsrail silahlı kuvvetleri de, Web 2.0 platformlarındaki İsrail karşıtı söylemlerle mücadele etmesi için bir birim oluşturmuştur (Carpenter-Drezner, 2010: 260-261). Geçmişte yoğun olarak kullanılan radyo ve televizyon gibi birçok iletişim sistemi, ulusal hükümetlere tüm vatandaşlara kendi mesajlarını –genellikle milliyetçi bir retorikle- verme olanağı sağlamıştır (Eriksson-Giacomello, 2006: 224). CNN örneğinde görülebileceği üzere küresel medya bilgi teknolojilerindeki gelişmelerin etkisiyle her an her yerde faaliyet gösterebilecek duruma geldiğinden, günümüz hükümetleri, “doğru” imaj oluşturma çabası içine girmektedirler (Bollier, 2003: 17).

Bilgi teknolojilerindeki gelişmelerin doğurabileceği siyasal sonuçlar karşısında otoriter rejimlerin de kendine özgü refleksleri vardır. Corrales ve Westhoff, siyasal özgürlüğün az olduğu toplumlarda bu teknolojilerin benimsenme ihtimalinin düşük olduğunu savunmaktadır. Zira otoriter rejimler, internet kullanımını kısıtlayıcı politikalara sarılırlar. Fakat bazı faktörler otoriter rejimlere bu anlamda zorluk çıkarabilir. Bunlardan ilki kişi başına düşen gelir miktarıdır. Yüksek seviyede gelire sahip vatandaş ve ekonomik birimler, otoriter rejimler tarafından konulan kısıtlamaları aşmaya çalışırlar. İkincisi otoriter yönetimlerin kontrol kapasitesiyle ilgilidir. Buna göre bu yapılar, bilgi teknolojilerinin içeriğini kontrol edebildikleri sürece yaygınlaşmasını desteklerler. Hatta yüksek ticaret, pazar ve büyüme odaklı diktatörlükler bile içeriğini kontrol etme kapasitelerini geliştirdikçe internetin ekonomik anlamdaki kazanımlarını-demokratikleşme üzerindeki olası etkilerine rağmen önemserler (Corrales-Westhoff, 2006: 930).

Sonuç

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle devletlerin mutlak egemenliği anlayışı, ciddi bir sarsıntı yaşamıştır. Zira Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle birlikte hem güvenlik dışındaki konular ön plana çıkmaya başlamış hem de devlet-dışı aktörlere faaliyet gösterebilecekleri yeni alanlar açılmıştır. Bu konuda yapılan teorik tartışmalara bakıldığında liberallerin, teknolojik değişimlerin ve uluslararası ticaret, üretim ve finansın serbestleşmesinin devletin daha önceki sorgulanamaz pozisyonu üzerinde yıkıcı bir etki yarattığını savundukları görülür. Buna karşın realistler ise devletlerin uluslararası politikada en temel aktör olmaya devam ettiğini hatta ortada devlet-sistemine herhangi bir tehdit dahi olmadığını düşünmektedirler. Farklı yaklaşımlara rağmen devlet-dışı aktörler, bilgi teknolojilerindeki gelişmelerden oldukça yararlanarak etkinliklerini arttırmışlardır. Bu anlamda en çok insan hakları örgütlerinin faaliyetleri dikkat çekmektedir. Zira bu tarz örgütler, bilgi teknolojilerinin araçlarını kullanarak insan hakları ihlalleri ile ilgili bilgi toplama ve aktarma rolünü üstlenirler; sorunlara çözüm bulunması için ciddi bir kamuoyu baskısı oluştururlar. Ancak, insan hakları ihlalleriyle ilgili artan görsel içerikler, toplumu bu konuda gün geçtikçe daha duyarsız hale getirme riski de taşımaktadır. Yine bilgi teknolojilerindeki gelişmelerin devlet-dışı aktörlere sunduğu olanakların, devletin egemenliğini sarsmaya başladığı kabul edilse bile bu altyapının oluşturulmasında ve etkin bir şekilde kullanılmasında devletin katkısı ve bu teknolojileri bizzat kendisinin de kullanmaya başladığı gerçeği göz ardı edilemez.

Bilgi teknolojilerini etkin şekilde kullanan ve onları uluslararası politikanın bir aktörü haline getiren önemli devlet-dışı aktörler arasında terör örgütleri ve illegal gruplar yer almaktadır. Nitekim bu teknolojiler, kitle iletişim araçlarını kullanarak kamuoyu yaratmayı hedefleyen küçük terörist gruplar için bile olağanüstü imkânlar sunmaktadır. Günümüzde sadece terör örgütleri değil internet ulaşım imkânı olan ve farklı yazılımları bilen herhangi bir kişi, dijital altyapı kullanan tüm sistemler için potansiyel bir tehdit olabilir. Terör örgütlerinin bilgi teknolojileri bağlamında devletlerin otoritesini sarsabilecekleri asıl önemli araç ise siber saldırılardır. Siber terör saldırıları devletin kontrolündeki teknolojik altyapılardan bilgilerin temini, değiştirilmesi ya da terörist amaçlar için kullanılabilmesi için yapılır. Bu saldırıları gerçekleştirenlerin kimliklerini tespit etmek ise oldukça zordur. Dolayısıyla bilgi teknolojilerindeki gelişmeler, dünyanın en büyük ve en güçlü ordularına, ekonomilerine ve sosyal kurumlarına zarar verme potansiyeline sahiptir.

Devletlerin bilgi teknolojileri vasıtasıyla kendi otoritelerine karşı bu denli güçlü bir meydan okumayla karşı karşıya kalmaları, onları benzer yöntemleri daha etkin bir şekilde kullanmaya mecbur bırakmıştır. Bunu sağlayabilmek için de bilhassa ABD ve Avrupa'da hi-tech firmalarıyla devletlerin ulusal güvenlik ajansları arasında işbirliği artmıştır. Devletlerin kendi

güvenliğini sağlama alma gerekçesiyle, son süreçte yeniden gündemde yerini bulan konu uydu ve internet aracılığıyla yürütülen siber istihbarat faaliyetleridir. Ancak özellikle ABD'nin ulusal güvenliğine yönelik hem bu şekilde başka devletlerden hem de diğer terörist gruplardan gelebilecek saldırılara yönelik aldığı söylediği önlemler zaman zaman diplomatik krizlere yol açabilmiştir. Diğer devlet-dışı aktörlerin meydan okuması karşısında ise, devletlerin verdiği tepkiler rejimlerin niteliğine göre değişmektedir. Demokratik olanlar, küresel bir etkinlik gösterme potansiyeline medya aracılığıyla olumlu bir imaj çizme arayışı içinde iken, otoriter olanlar bu teknolojilerin kullanımını kısıtlama veya içeriğini kontrol etme temayülü gösterirler.

Sonuç olarak, bilgi teknolojilerinin yeni medya gibi araçları, insan hakları alanında görünürlüğü arttırması ve kamuoyu oluşturmaya katkısı gibi olumlu yanlara sahiptir. Diğer yandan illegal grup ve yapıların bilgiye erişmesinin kolaylaşması, çok az maliyetle farklı bilgi ve belgelere ulaşabilmeleri bu teknolojilerin olumsuz yanlarına işaret etmektedir. Bu durum, devletler için yeni tehdit algılamalarına yol açmaktaysa da, bu teknolojilere uyum sağlayan güçler, özellikle diğer ülkelere karşı avantajlı bir pozisyon elde edebilmektedirler. Ancak, yine de bilgi teknolojilerinin ortaya çıkardığı sanal dünyada devletlerin güvenliği çok daha zor sağlanacak gibi durmaktadır. Konuya bilgi teknolojilerinin sunduğu imkânları kullanan diğer devlet-dışı aktörler açısından bakıldığında ise, bunların yeni dönemde küresel konularda daha duyarlı, etkili, tepkiselliği yüksek ve değişimi zorlayan tutumuyla geleceği şekillendirecek bir konumda olmayı sürdürecekleri görülmektedir.

Kaynaklar:

- Arı, Tayyar (2012), Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği, MKM Yayınları, Bursa.
- Babacan, Mehmet Emin, İrfan Haşlak-İsmail Hira (2011) "Sosyal Medya ve Arap Baharı," http://www.aid.sakarya.edu.tr/uploads/Pdf_2011_3.pdf (17.10.2013).
- Arts, Bas (2003) "Non-State Actors in Global Governance Three Faces of Power," Bas Arts (ed.), Gemeinschaftsgüter: Recht, Politik und Ökonomie (içinde), aus der .max-Planck-Projektgruppe, Bonn.
- Blair, Alasdair-Steven Curtis (2009), International Politics: An Introductory Guide, Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Branch, Jordan (2011) "Mapping the Sovereign State: Technology, Authority, and Systemic Change," International Organization, Vol. 65, No. 1, s. 1-36.
- Bollier, David (2003) "The Rise of Netpolitik: How the Internet is Changing International Politics and Diplomacy," A Report of the Eleventh Annual Aspen Institute Roundtable on Information Technology.
- Bremmer, Ian (2010) "Democracy in Cyberspace: What Information Technology Can and Cannot Do," Foreign Affairs, Vol. 89, No. 6, s. 86-92.
- Carpenter, Charli-Daniel W. Drezner (2010) "International Relations 2.0: The Implications of New Media for an Old Profession," International Studies Perspectives Vol. 11, Issue 3, August 2010, s.255-272.
- Corrales, Javier-Frank Westhoff (2006) "Information Technology Adoption and Political Regimes," International Studies Quarterly, Vol. 50, No. 4, s. 911-933.
- Der Derian, James (2003) "The Question of Information Technology in International Relations," Millennium-Journal of International Studies, Vol. 32, No. 3, SAGE Publications, s. 441-456.
- Eriksson, Johan- Giampiero Giacomello (2006) "The Information Revolution, Security, and International Relations: (IR) Relevant Theory?" International Political Science Review, SAGE Publications.
- Erol, Mehmet Seyfettin (2014) "Terör Örgütleri," Haydar Çakmak (ed.), Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavramlar ve Teoriler (içinde), Doğu Kitabevi, İstanbul.
- "Germany says U.S. may have monitored Merkel's phone"
<http://www.reuters.com/article/2013/10/23/us-germany-usa-spying-idUSBRE99M0Y720131023>, (24.10.2013).

- Giacomello, Giampiero (2003) "The Political 'Complications' of Digital Information Networks: A Reply to 'The Politics of Bandwidth'," *Review of International Studies*, Vol. 29, No. 1, s. 139-143.
- Guttormsen, David S.A.-Carina van de Wetering (2013) "Non-State Actors in World Politics and International Relations research-an Introduction," *Political Perspectives*, Vol. 7 (1), 1-5.
- Gül, Murat (2014) "Aktör," Şaban Kardaş-Ali Balcı (eds.), *Uluslararası İlişkilere Giriş Tarih, Teori, Kavram ve Konular*, Küre Yayınları, İstanbul.
- Gürkaynak, Muharrem, Adem Ali İren (2001) "Reel Dünyada Sanal Açmaz: Siber Alanda Uluslararası İlişkiler," Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.16, S.2, s. 263-279.
- Herrera, Geoffrey L. (2002) "The Politics of Bandwidth: International Political Implications of a Global Digital Information Network," *Review of International Studies*, Vol. 28, No. 1, s. 93-122.
- Heywood, Andrew, (2013) *Küresel Siyaset*, Çev. Nasuh Uslu-Haluk Özdemir, Adres Yayınları, Ankara.
- Kliesch, Christian (2009) " 'In the end, non-state actors have little ability to affect international relations.' Discuss," *Politics*, Level 2, 1-7.
- Knutsen, Torbjon L, (2011), *Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi*, Açılım Kitap, İstanbul.
- Mathews, Jessica T. (2006) "Power Shift," *Foreign Affairs*,
<http://www.foreignaffairs.com/articles/52644/jessica-t-mathews/power-shift> (13.02.2015).__
- Metzl, Jamie F. (1996) "Information Technology and Human Rights," *Human Rights Quarterly*, Vol. 18, No. 4, s. 705-746.
- "NSA Prism program taps in to user data of Apple, Google and others"
<http://www.theguardian.com/world/2013/jun/06/us-tech-giants-nsa-data> , (16.10.2013).
- Nweke, Eugene N. (2010) "International Relations in Era of Digital Technology: The Change and Implications for African Nations," <http://www.nai.uu.se/ecas-4/panels/1-20/panel-18/Eugene-Nweke.pdf>, (16.10.2013).
- Nye, Joseph S.- David A. Welch,, (2011), *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*, İş Bankası Kültür Yayınları / İnceleme - Araştırma Dizisi, İstanbul.
- Pehlivan, Oğuz Kağan (2013) "Siber Dünya "Gerçeklik" ve Reel Tehditler," *Analist Dergisi*, Sayı 31, Eylül 2013, s.62-63.
- Pesen, M. Mekin (2011) "Sosyal Medyanın Arap Baharı'ndaki Rolü Bilimsel Olarak Kanıtlandı," *E-Siber*.
<http://www.e-siber.com/sosyal-medya/sosyal-medyanin-arap-baharindaki-rolu-bilimsel-olarak-kanitlandi> (18.10.2013).
- Raju, S.R.T.P. Sugunakara (2012) "The Nation State System: National Power, Balance of Power and Collective Security," Rumki Basu (ed.), *International Politics: Concepts, Theories and Issues (içinde)*, Sage Publications Pvt. Ltd., Mumbai.
- Reinalda, Bob (2011) "Non-State Actors in the International System of States," Bob Reinalda (ed.), *The Ashgate Research Companion to Non-State Actors (içinde)*, Ashgate Publishing Ltd., Farnham.
- Ritzer, George, (2011) *Küresel Dünya*, Çev. Melih Pekdemir, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Sönmezoğlu, Faruk (2005), *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Stratton, Trevin (2008) "Power Failure: The Diffusion of State Power in International Relations," *Infinity Journal*, Volume I, Number I, 1-8.
- Tansu, Okan (2003) "September 11: Early Thoughts on the Imbrication of Security, ICT, and International Relations," *Perspectives on Global Development and Technology*.
- United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) (2003) "Science and Technology Diplomacy: Concepts and Elements of Work Programme," United Nations.
- Wenger, Andreas (2001) "The Internet and the Changing Face of International Relations and Security," *Information & Security, I&S Monitor*, Ed. Andreas Wenger.
- Wilkinson, Paul (2007), *International Relations: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, Oxford.